SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VII kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSPA-140-53(4)/12

Warszawa, 13 czerwca 2012 r.

Pani
Ewa Kopacz
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Przekazuję przyjęte przez **Radę Ministrów stanowisko** wobec senackiego projektu ustawy

- o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (druk nr 289).

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Sprawiedliwości do reprezentowania Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

(-)Donald Tusk

Stanowisko Rządu
do senackiego projektu ustawy
o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego
(druk sejmowy nr 289)

Celem senackiego projektu ustawy *o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego* jest realizacja wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 października 2011 r. (sygn. akt SK 39/09), w myśl którego:
„art. 632 pkt 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.) w zakresie, w jakim w razie umorzenia postępowania karnego z powodu śmierci oskarżonego uniemożliwia zasądzenie na rzecz pokrzywdzonego i oskarżyciela posiłkowego należności z tytułu udziału w tym postępowaniu adwokata lub radcy prawnego, ustanowionego w charakterze pełnomocnika, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”.

Z zakwestionowanego przez Trybunał Konstytucyjny art. 632 pkt 2 k.p.k. wynika, że jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania koszty procesu w sprawach z oskarżenia publicznego ponosi Skarb Państwa, z wyjątkiem należności z tytułu udziału adwokata lub radcy prawnego ustanowionego w charakterze pełnomocnika przez pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego, powoda cywilnego albo inną osobę, a także z tytułu obrony oskarżonego w sprawie, w której oskarżony skierował przeciwko sobie podejrzenie popełnienia czynu zabronionego. Z powyższego m.in. więc wynika, że osoba pokrzywdzona, w tym występująca również w charakterze oskarżyciela posiłkowego nie może, w razie umorzenia postępowania karnego, dochodzić zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

W uzasadnieniu powyższego wyroku Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że z dotychczasowej linii orzeczniczej wynika, że regulacje prawne nie mogą powodować sytuacji, w której strona uzyskująca rozstrzygnięcie zgodne ze stanowiskiem zajmowanym przez siebie w postępowaniu sądowym, nie mogłaby domagać się uwzględnienia poniesionych przez nią wydatków. Trybunał uznaje za odpowiadającą postulatowi równości i sprawiedliwości zasadę, zgodnie z którą do zwrotu kosztów jest zobowiązany ten, czyje stanowisko nie utrzymało się w toku

postępowania, zaś osoba, której racje uznano w wyroku - może liczyć na zwrot swoich uzasadnionych wydatków.

Zatem z punktu widzenia wymogów konstytucyjnych prawidłowa będzie regulacja, zgodnie z którą pokrzywdzony (oskarżyciel posiłkowy) nie uzyska zwrotu należności z tytułu ustanowienia pełnomocnika z wyboru, w procesie, który zakończył się uniewinnieniem oskarżonego lub umorzeniem z przyczyn świadczących o przegraniu sprawy przez pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego). W odniesieniu natomiast do przyczyny umorzenia postępowania karnego jaką jest śmierć oskarżonego, a więc na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k., Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że jest to okoliczność całkowicie niezależna od pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego) i nie świadczy o tym, że przegrał on sprawę.

Jednocześnie wobec okoliczności, że art. 632 pkt 2 k.p.k. dotyczy postępowania w sprawie z oskarżenia publicznego, w której organem wszczynającym postępowanie jest organ państwa, a nie pokrzywdzony (oskarżyciel posiłkowy), a postępowanie umarzane jest na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k., Trybunał Konstytucyjny uznał za uzasadnione względami słuszności i sprawiedliwości przyjęcie stanowiska, że w tych okolicznościach istnieją podstawy do obciążenia Skarbu Państwa kosztami procesu wynikłymi z ustanowienia pełnomocnika przez pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego).

Należy przy tym pamiętać, że nadrzędną zasadą postępowania karnego, wskazaną w art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k., jest zasada trafnej reakcji karnej, będącej wyrazem zasady sprawiedliwości (tj. sprawiedliwe rozstrzygnięcie w kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego). Nadto ustawa karnoprocesowa formułuje w art. 2 § 1 pkt 3 dyrektywę takiego ukształtowania postępowania karnego, aby uwzględnione zostały prawnie chronione interesy pokrzywdzonego.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, obciążenie zatem pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego) kosztami procesu wówczas, gdy umorzenie postępowania nastąpiło z powodu śmierci oskarżonego sprzeciwia się interesowi pokrzywdzonego. Postępowanie z oskarżenia publicznego ma w znacznym stopniu na celu ochronę interesu publicznego. Interes pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego), który uzasadniać mógłby (podobnie jak w wypadku oskarżyciela prywatnego) ponoszenie przez ten podmiot ekonomicznych ciężarów postępowania, pozostaje tu wyraźnie na drugim planie. To państwo więc powinno ponosić ryzyko czynności organów procesowych i przejmować obciążenia finansowe, które z tych

czynności wynikają. Ryzykiem tym natomiast nie powinien być obarczony obywatel, który dochodzi należnej mu od państwa ochrony prawnej, wspomagając w tym względzie, działający w interesie publicznym organ państwa.

Konkludując, Trybunał Konstytucyjny uznał, że proces nie jest sprawiedliwy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, gdy kosztami z tytułu udziału w sprawie ustanowionego pełnomocnika zostaje obciążony dochodzący swoich praw pokrzywdzony (oskarżyciel posiłkowy) wtedy, gdy postępowanie zostało umorzone z powodu śmierci oskarżonego, a więc z przyczyny od pokrzywdzonego niezależnej.

Z uwagi na okoliczność, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego ma charakter zakresowy, wskutek jego ogłoszenia nie nastąpiła utrata mocy obowiązującej art. 632 pkt 2 k.p.k.

Mając jednak na uwadze konieczność dostosowania obowiązujących unormowań do rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego oraz potrzebę zapewnienia spójności systemu prawa konieczne jest podjęcie działań legislacyjnych zmierzających do zmiany stanu prawnego w kierunku uwzględniającym treść tego orzeczenia oraz wskazówki zawarte w jego uzasadnieniu.

Przedstawiony senacki projekt zmierza w kierunku realizacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego i niewątpliwie zasługuje na poparcie.

W szczególności zasadna jest propozycja modyfikacji art. 632a k.p.k., a nie zakwestionowanego przez Trybunał Konstytucyjny art. 632 pkt 2 k.p.k., który ma charakter regulacji szczególnej w stosunku do ogólnych zasad ponoszenia kosztów postępowania w razie umorzenia postępowania karnego lub uniewinnienia oskarżonego. Wskazany przepis zawiera generalne odstępstwo od zasady statuowanej w zaskarżonym art. 632 k.p.k., wprowadzając możliwość obciążenia w wyjątkowych przypadkach, w sprawach z oskarżenia prywatnego kosztami procesu w całości lub w części oskarżonego lub Skarb Państwa, a w sprawach w oskarżenia publicznego oskarżonego.

Podkreślić również należy, że propozycja nowelizacji art. 632a k.p.k. w zaproponowany w senackim projekcie sposób nadaje wyrokowi Trybunału Konstytucyjnego bardziej uniwersalnego znaczenia, uwzględniając szerszy, aniżeli wynikający z treści orzeczenia aspekt. Projektowany akt prawny umożliwia bowiem sądom w przypadku umorzenia postępowania karnego, obciążenie w sytuacjach wyjątkowych Skarbu Państwa kosztami procesu, niezależnie od podstawy umorzenia oraz trybu prowadzonego postępowania.

Zatem również i sytuacja, o której mowa w wyroku Trybunału Konstytucyjnego, tj. umorzenie z powodu śmierci oskarżonego będzie mogła stanowić podstawę do zasądzenia na rzecz pokrzywdzonego (oskarżyciela posiłkowego) należności z tytułu udziału w postępowaniu adwokata lub radcy prawnego ustanowionego w charakterze pełnomocnika.

W podobnym również kierunku zmierza rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw, opracowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego, działającą przy Ministrze Sprawiedliwości, w którym również przewiduje się nowelizację art. 632a k.p.k., poprzez dodanie nowej jednostki redakcyjnej (oznaczonej jako art. 632a § 2). W konsekwencji dotychczasowy art. 632a k.p.k. oznaczony zostałby jako § 1, zaś w przepisie § 2 zawarto propozycję implementacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego w brzmieniu uwzględniającej treść wyroku oraz zawarte w nim wskazówki.

Jednocześnie, podobnie jak w senackim projekcie, rządowy projekt nie zawęża przyczyn umorzenia postępowania karnego do wskazanej w wyroku Trybunału Konstytucyjnego przesłanki w postaci śmierci oskarżonego. Należy bowiem zauważyć, że obok tej przesłanki w toku postępowania karnego ujawnić się mogą także inne negatywne przesłanki procesowe, aktualizujące w świetle stanowiska Trybunału Konstytucyjnego konieczność przyznania zwrotu kosztów.

W projekcie uwzględniono także fakt, że projektowany przepis stanowi wyjątek od sytuacji określonej w art. 632 pkt 2 k.p.k., a zatem konieczne jest uwzględnienie tego w określeniu zakresu regulacji. W konsekwencji przewidziano zwrot „uzasadnionych wydatków”, przenosząc na osobę żądającą zwrotu kosztów ciężar wykazania istnienia podstaw do jego dokonania. Ponadto, ograniczono zakres podstawy zwrotu kosztów do sytuacji, w której przyczyny umorzenia powstały w toku postępowania karnego, a zatem nie mogły być uwzględnione przez stronę w chwili podejmowania decyzji o udziale w postępowaniu i korzystaniu z pomocy pełnomocnika. Stanowi to wyraz założenia, że strona nie powinna ponosić kosztów postępowania, które wynikają z okoliczności niezależnych od niej, nieistniejących w chwili wszczęcia postępowania karnego, a zatem nieobjętych swobodą decyzji o udziale w postępowaniu i wynikających z niego konsekwencjach, także w zakresie kosztów.

Przy tym proponowana przez rządowy projekt regulacja ogranicza się do zwrotu wydatków z tytułu ustanowienia w sprawie jednego pełnomocnika. Natomiast propozycja senacka stworzy podstawę do zwrotu wszystkich kosztów procesu, którymi zgodnie z art. 616 k.p.k. są koszty sądowe, obejmujące opłaty i wydatki poniesione przez Skarb Państwa od chwili wszczęcia postępowania i uzasadnione wydatki stron, w tym z tytułu ustanowienia w sprawie jednego obrońcy lub pełnomocnika.

Zatem wejście w życie senackiego projektu aktu prawnego wygeneruje skutki finansowe, które, jak słusznie wskazano w projekcie, trudno oszacować. Jednakże, z uwagi na szerszy, niż projekt rządowy, zakres przedmiotowy projektowanej regulacji, może przyczynić się do znacznie większego wzrostu wydatków z budżetu państwa, a które to wydatki nie zostały ujęte w ustawie budżetowej. Należy przy tym pamiętać, że nie będą to tylko wydatki z części budżetu państwa „Sądy Powszechne", jak to wskazano w senackim projekcie, ale również i z części „Powszechne jednostki organizacyjne prokuratury". Orzeczenia bowiem w przedmiocie zwrotu wskazanych powyżej kosztów, mogą również być podejmowane na etapie postępowania przygotowawczego, gdzie organem ustalającym te wydatki jest prokurator.

Biorąc powyższe pod uwagę, Rząd postuluje skierowanie senackiego *projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego* do dalszych prac legislacyjnych, w toku których możliwe będzie wzięcie pod uwagę rządowych propozycji, ewentualnie mając na uwadze zaawansowany stan prac nad rządowym projektem *ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw* (założenia do projektu zostały przyjęte przez Radę Ministrów, obecnie trwa opracowanie projektu ustawy), proponuje połączenie obu projektów na dalszym etapie prac parlamentarnych.